R-äänteen harjoitteluohjeet 5-6-vuotiaiden lasten vanhemmille

Säännöllisyys
Harjoitelkaa mielellään päivittäin, n. 5 minuuttia kerrallaan. Kerran viikossa harjoittelu, vaikka se olisi puolikin tuntia, ei edistä äänteen oppimista. Vältä jatkuvaa lapsen puheen korjaamista, etenkin jos äännevirhe harmittaa häntä.

Harjoitelkaa oikein
Uuden äänteen opettelu on joskus hidasta ja vaatii pitkäjänteisyyttä. Seuraa, että lapsesi sanoo harjoituksen mallin mukaisesti oikein. Tavoiteltu äänne ei vahvistu virheellisellä harjoittelulla. On tärkeää, että aikuinen ja lapsi harjoittelevat yhdessä. Lapsen on tärkeää saada mallia ja palautetta harjoittelusta aikuiselta. Harjoittelu sujuu yleensä parhaiten kahden kesken rauhallisessa tilanteessa.

Kannusta ja palkitse, älä moiti
Anna myönteistä palautetta onnistumisesta ja yrittämisestä. Älä takerru virheisiin. Harjoittelu on hauskempaa, kun se tehdään leikin varjolla eikä liian tosissaan. Joskus lapset motivoituvat harjoittelemaan entistä innokkaammin esim. harjoittelupäiväkirjan tai tarrapalkinnon avulla.

Luovuus
Tämän vihkosen harjoitukset ovat ideoita, joita voitte soveltaa ja liittää arkipäivän tilanteisiin, peleihin ja leikkeihin.

Kuvat: Papunet

R:n oppimisen vaiheet

1. **Missä sanoissa kuuluu R**
2. **Kielen liikkeet tutuiksi, R-äänteen tuottopaikka**
3. **D:n avulla kohti R:ää**
   - **tavuharjoitukset**
   - **D-kieli**
4. **Surina eli pikku R**
5. **R-äänne**
6. **R-äänne tavuissa**
7. **R-äänne sanoissa**
8. **R-äänne lauseissa**
9. **R-äänteen vakiinnuttaminen puheeseen**

1. Missä sanoissa kuuluu R

Mietitään, missä sanoissa R kuuluu (tätä voi harjoitella esim. muistipelissä, automatkoilla tai kauppakassia purkaessa). Leikataan lehdistä kuvia, joiden nimissä kuuluu R. Kuuluuko R sanan alussa, keskellä vai lopussa? Aikuinen sanoo sanat lapselle, aluksi voi hieman liioitella R:n tuottoa, jotta lapsen on helpompi kuulla äänne myös sanan keskeltä.

Merkitse R-sanat laittamalla kuvan päälle nappi tai legopalikka.

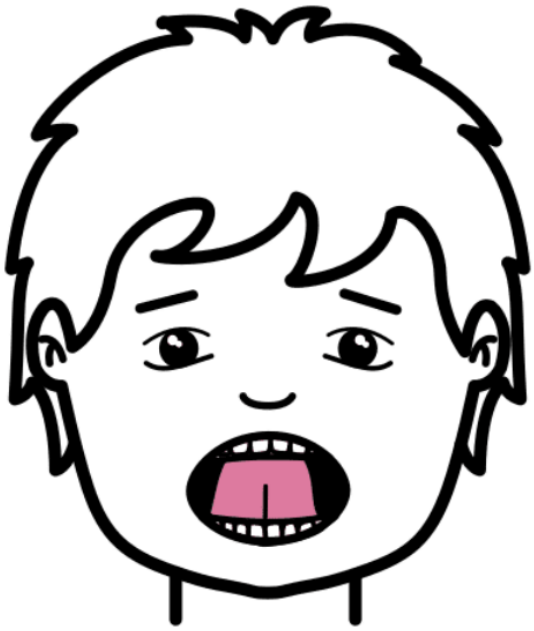

2. Kielen liikkeet tutuiksi, R-äänteen tuottopaikka

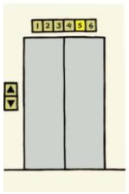
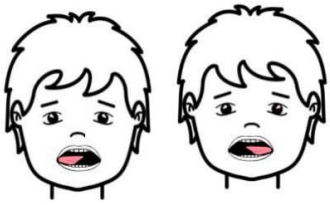
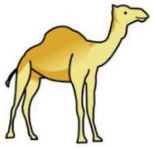
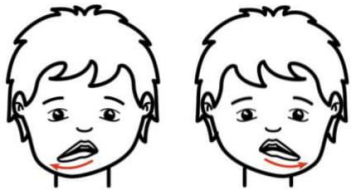
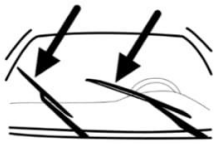
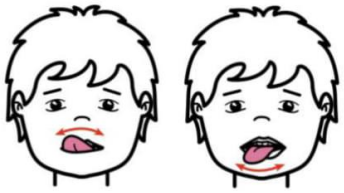
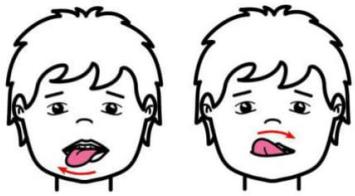
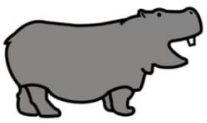
Kielen liikkeisiin tutustuminen on hyödyllistä, jotta lapsi saisi kokemuksen suun liikkeiden hallinnasta. Harjoituksissa pyritään kielen ja leuan liikkeiden eriytymiseen. Kun liikutetaan kieltä, leuka ei saisi liikkua mukana. Leuasta voi pitää kevyesti kiinni tarvittaessa. Katsotaan peilistä kielen liikkeitä. Näitä harjoituksia ei ole välttämätöntä tehdä, jos ne sujuvat jo hyvin.

R:n koti

Mietitään yhdessä, missä R asuu (yläetuhampaiden takana, hammasvallilla). Kielen kärjen tulisi olla ylähammasvallilla ja kielen leveänä. Aikuinen näyttää mallia. Ärrän täry syntyy, kun riittävän voimakas ilmavirta purkautuu kielen kärjeltä tärynä.

Lapsen tulisi osata nostaa kieli siis ylähammasvallille ilman, että alaleuka lähtee liikkeeseen mukaan. Kielen, leuan ja huulten toisistaan erilliset liikkeet luovat pohjan äänneharjoittelulle. Seuraavalla sivulla on ohjeita siihen, miten harjoitella näitä liikkeitä.

	HISSI: Avaa suu, nosta kieli yläetuhampaiden taakse ja laske takaisin. Pidä leuka paikallaan!	
	SAMMAKKO: Avaa suu, nosta kieli ylähuulen päälle kohti nenää ja laske takaisin. Pidä leuka paikallaan!	
	HEILURIKELLO: Avaa suu ja liikuta kieltä suupielestä toiseen. Pidä leuka paikallaan!	
	KAMELI: Liikuta leukaa sivulta toiselle. Pidä kieli paikallaan suun pohjalla!	
	TUULILASINPYYHKIJÄT: Avaa suu, pyyhi kielellä ylä- ja alahuuli edestakaisin. Pidä suu vähän auki ja leuka paikoillaan!	
	KELLO: Avaa suu. Aloita toisesta suupielestä, nuolaise molemmat huulet kellon viisarien tapaan. Pidä leuka paikoillaan!	
	VIRTAHEPO: Avaa suu, nosta kielenkärki yläetuhampaiden taakse. Laita hampaat yhteen, avaa suu uudelleen siten, että kielenkärki pysyy yläetuhampaiden takana.	

Kuvat: Papunet

3. D:n avulla kohti R:ää, tavuharjoitukset

R-äänteen harjoittelussa lähdetään liikkeelle D-äänteestä. D:n avulla harjoitellaan kielen kärjen asentoa ja ääntymäpaikkaa, jotka ovat samat kuin R-äänteessä. Ensin opetellaan napakka D ja tehdään selkeä ero D:n ja T:n välille. Tässä on muutamia esimerkkejä, keksikää itse lisää erilaisia D-tavusarjoja. Sanotaan tavusarjat ensin hitaasti. Vähitellen voidaan lisätä nopeutta, mutta muistetaan, että D ei saa muuttua T:ksi!

dad-dad-dad-dad-daa	*dn-dn-dn*
ded-ded-ded-ded-dee	*dn-dn-dn*
did-did-did-did-dii	*dn-dn-dn*
dod-dod-dod-dod-doo	*dn-dn-dn*

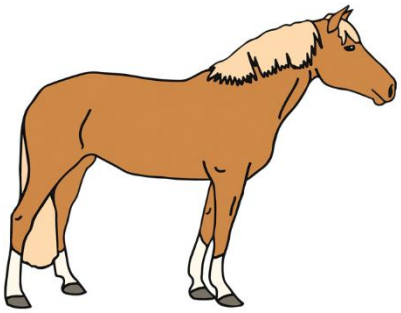
koppodi-
koppodi-
koppodi
kappadi-
kappadi-
kappadi
kuppudi-
kuppudi-
kuppudi

pdam-pdam-pdam

pdim-pdim-pdim

pdem-pdem-pdem

pdom-pdom-pdom

Sano lopputavu hyvin painokkaasti, napakalla D:llä (kuunnellaan, ettei D:n ja N:n väliin tule vokaalia).
AA-DN, EE-DN, II-DN, UU-DN… (kaikilla vokaaleilla)
AA-DN-DNN, EE-DN-DNN, II-DN-DNN…
A-DN-DN, E-DN-DN…
DA-DN-DN, DE-DN-DN…

Nämä tavusarjat voivat olla “taikasanoja” esim. noppapelissä niin, että ne sanotaan jokaisen vuoron yhteydessä.

Käynnistellään autoa *DN-DN-DN-DN…*

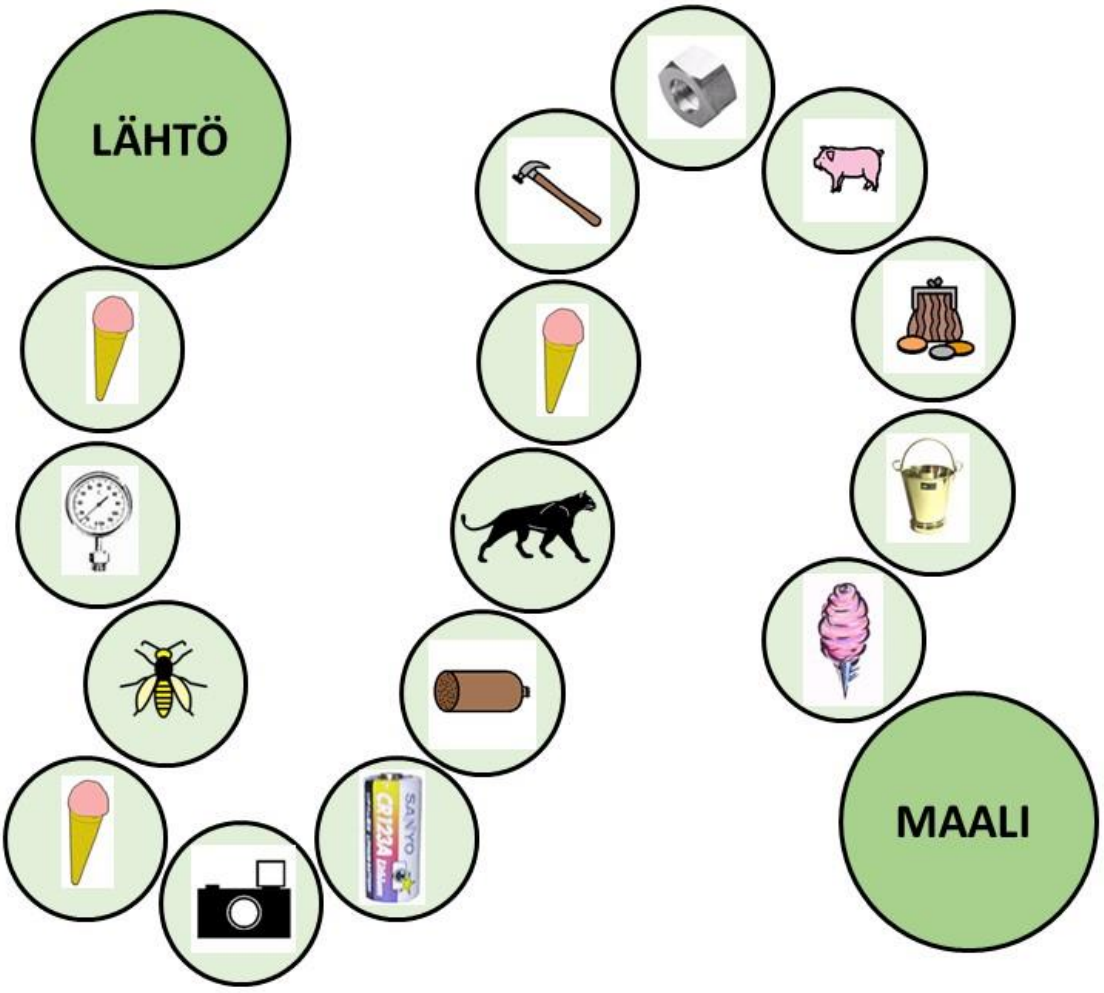

Käynnistysäänen avulla voi ”vahingossa” löytää R:n täryn. Liiallinen yrittäminen voi viedä täryn väärään paikkaan. Käynnistetään autoa esim. autoleikissä, hyppiessä, piirtäessä tai muistipelissä aina, kun pari löytyy.

D:n avulla kohti R:ää, D-kieli

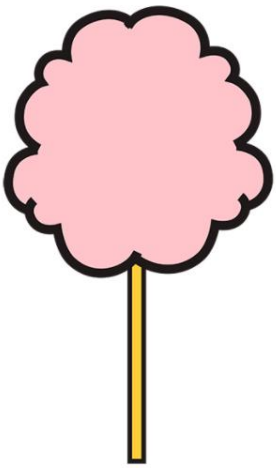
D-kieltä voi puhua milloin ja missä vain: vaihdetaan vain kaikki R-äänteet D:ksi peleissä, leikeissä, keskustelutuokioissa, automatkalla… Sopivia paikkoja ja tilanteita voi keksiä lisää. Aluksi on helpompaa korvata R-äänne D:llä yksittäisissä sanoissa. On tärkeää, ettei D muutu T:ksi.

Sano seuraavat sanat: *töttedö, mittadi, amppadi, kameda, pattedi, makkada, panttedi, vasada, muttedi, sapado, kukkado, ämpädi, hattada…*

Sano mahdollisimman nopeasti:
HATTADA-HATTADA-HATTADA, TÖTTEDÖ-TÖTTEDÖ-TÖTTEDÖ,
MAKKADA-MAKKADA-MAKKADA, PATTEDI-PATTEDI-PATTEDI

Nopea D voi muuttua vahingossa R:ksi!

4. Surina eli pikku R

Surinan oppiminen ei ole välttämätöntä, mutta toisia se auttaa R:n löytymisessä. Surina ääntyy samassa paikassa kuin R, mutta täry puuttuu. Jos surina kuulostaa S:n sihinältä, tehdään rako hampaisiin esimerkiksi laittamalla sormi poskihampaiden väliin, niin kieli mahtuu paremmin tärisemään.

Kun irrallinen surina onnistuu, voi sitä yhdistää tavuihin ja sanoihin R:n paikalle. Tavuja ja sanoja voi sanoa esim. noppapeleissä omalla vuorolla tai rakenteluleikeissä kunkin palikan kohdalla.

Yhdistä D ja surina

dzaa dzee dzii dzoo dzuu dzyy dzää dzöö

adzaa edzee idzii odzoo udzuu jne.

aadzz eedzz iidzz oodzz uudzz yydzz äädzz öödzz

dzn-dzn-dzn-dzn…

dzeppu, dzotta, dzapu, dzusina, puudzo, aadzze, odzava, pusedzo…

Sanojen alkuja voi toistella: dzun-dzun-dzumpu, dzan-dzan-dzaha

Sano R-sanoja ja –lauseita surinalla.

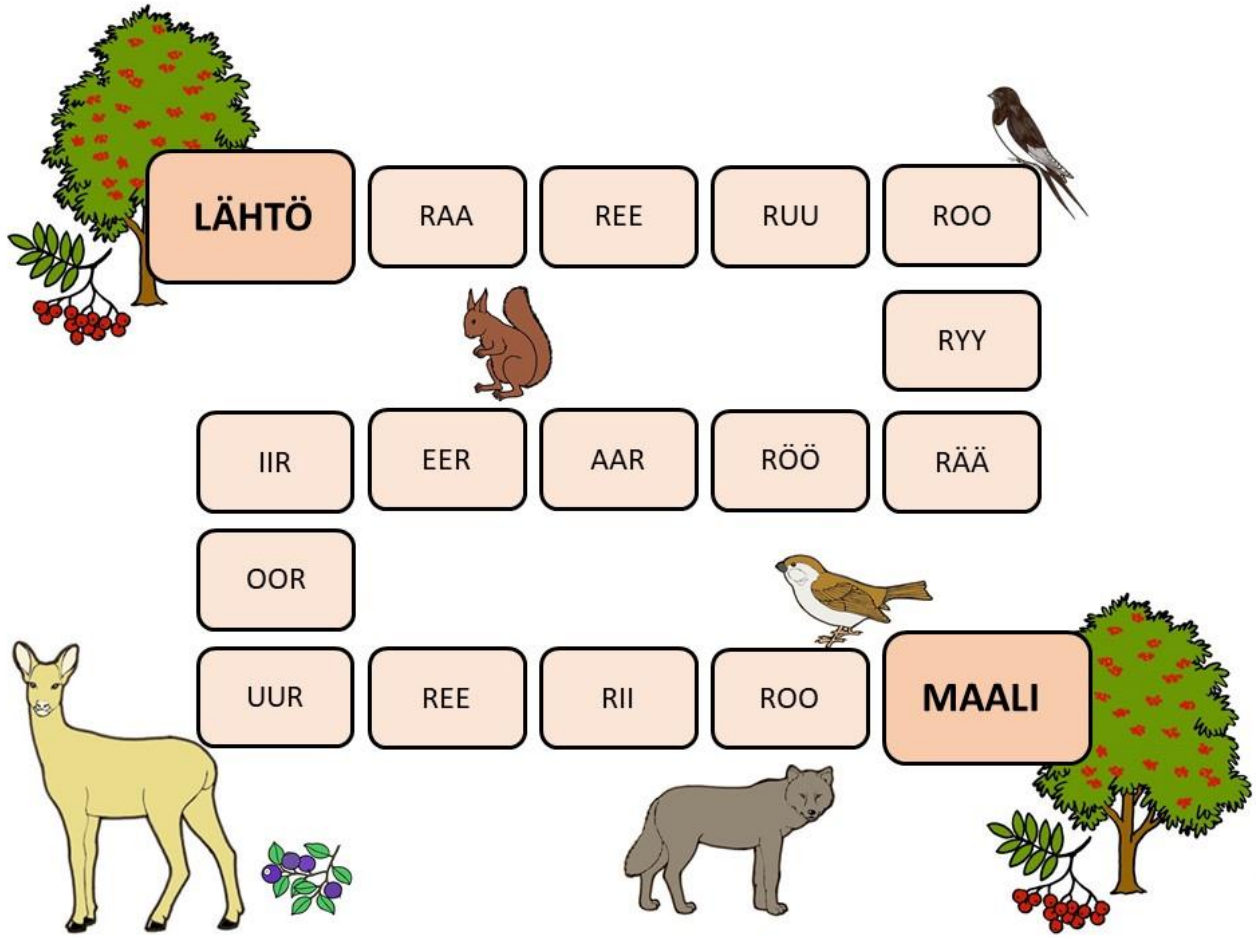
5. R-äänne

Joskus R:n täry löytyy apuäänteiden N, P, T avulla. Voi kokeilla esim. tavusarjoja anzaa enzee inzii, pzaa pzee pzii, aatzz eetzz iitzz…

Kun R:n täry on löytynyt, vahvistetaan sitä yksittäisenä, pitkänä äänteenä. Sitten opittua R:ää käytetään tavuissa ja sanoissa. Joskus on tarpeen käyttää D:tä apuna R:n oppimisen jälkeenkin, esim. drosvo, druusu.

6. R-äänne tavuissa

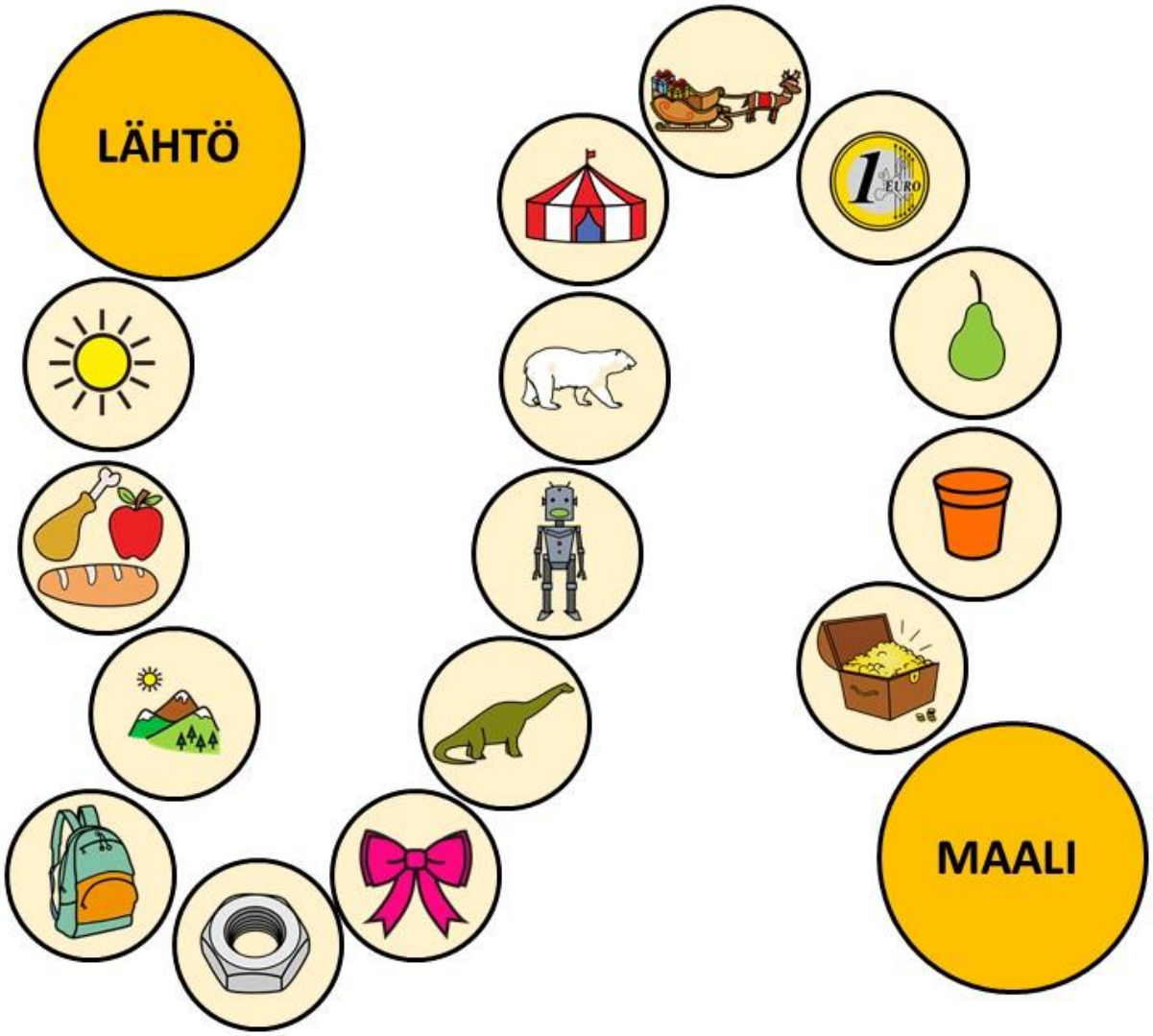
Kun ärrän täryn tuottaminen yksittäisenä onnistuu, voidaan yhdistää täryä vokaaliin. Mukana voi käyttää apuäännettä, esim. *dran dran draa, droo, druu.*

7. R-äänne sanoissa

Kun R alkaa sujua tavuissa, voi sen tuottoa yrittää sanoissa. Jos sanan keskellä olevan R-äänteen tuottaminen on vaikeaa, voi sanat tavuttaa ja sanoa hitaasti, jotta R:n tuottoon on helpompi keskittyä (esim. PÄÄ-RY-NÄ, AAR-RE-ARK-KU).

Tätä peliä voi hyödyntää R-harjoittelun eri vaiheissa, esim. muuttaa R-äänteet D:ksi tai surinaksi. Vakiinnuttamisvaiheessa voi keksiä lauseita, joissa kuvan sana esiintyy.

8. R-äänne lauseissa

<u>Sano lauseet, muista sanoa R tarkasti</u>

1. Orava jyrsii porkkanaa.
2. Riitta rakastaa herkkuja.
3. Raketti räjähtää.
4. Sitruuna on kirpeä.
5. Leppäkerttu on kirjava.
6. Imuri hurisee.
7. Kirahvi kurkottelee korkealle.
8. Rumpu pärisee.
9. Ratkiriemukas tarina naurattaa.
10. Karkin jälkeen syödään purkkaa.

9. R-äänteen vakiinnuttaminen puheeseen

Täryn oppimisen jälkeen ei voi välttämättä olettaa, että lapsi oppisi heti käyttämään uutta äännettä puheessaan. Keskitytään opitun äänteen käyttämiseen ensin yhteisesti sovituissa tilanteissa, esimerkiksi pelatessa, leikkiessä, automatkalla jne. Tällöin aikuinen muistuttaa, mikäli oikea R unohtuu.

Aina tavoiteltu R-äänne ei harjoittelusta huolimatta löydy, jolloin on tärkeää hyväksyä R sellaisenaan osana lapsen persoonaa.

